

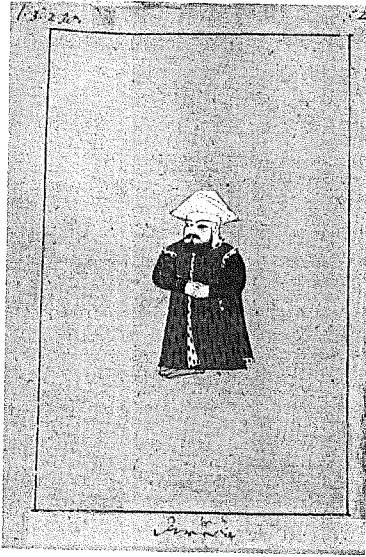
SALTANAT SEMBOLÜ OLARAK "FARKLI" BEDENLER OSMANLI SARAYINDA CÜCELER VE DİLSİZLER

A. EZGİ DİKİCİ

Hükümdarın "kendini göstermeden her şeyi görmesi" ve onun yaşadığı ana mekâna yaklaştıkça kademeli olarak artan sessizlik gibi Topkapı Sarayı'nın 16. yüzyıldaki mimarisi ve tezrihâtına yansıyan sembolik unsurlar nasıl çok eski çağlara kadar izleri sürülebilecek bir "hükümdarın kutsallığı" fikrinin erken modern dönemdeki yansımaları olarak görülebilir ise, cüceler ve dilsizlerin Osmanlı sarayında toplanmaları da nadir görülen bedensel özelliklere uzak geçmişte, Osmanlı-öncesi kültürlerde atfedilen doğüstü niteliğin bir kalıntısı, içi boşaltılarak statü simgesine indirgenmiş hâli olarak düşünülebilir.

Bir saray cücesi ve işaret diliyle konuşan iki saray dilsizi, 1650'ler.

The Rûlamb
Costume Book.

Bu yazı, monarşik rejimlerde görülen ve onlar kadar eski ve evrensel olan bir geleneğin, bedensel engellere (veya "farklılıklara") sahip insanları saraylarda -genellikle soytarı olarak istihdam etme geleneğinin Osmanlı versiyonunu ele alıyor.¹ Başka tarihi saraylar gibi Osmanlı sarayında da soytarlık fonksiyonunu icra edenler sadece bedensel engelli kişilerden ibaret olmadığı gibi, bedensel engellilerin saraydaki tek görevi de soytarlık değildi. Ancak, Azteklerden Çin'e, devletin ortaya çıkışından modern

zamanlara kadar uzanan çok geniş bir coğrafi ve tarihsel yelpazede saray soytarlarının sıklıkla kamburluk gibi belirgin fiziksel deformasyonları veya egzotik bulunan ırk farklılıkları olanlardan, ama en çok da cücelerden seçildiği bilinmektedir.² Osmanlı sarayında da, en geç 15. yüzyıldan itibaren, sayıları değişen bir "cüceler" kadrosunun yanı sıra, kaynaklarda hep onlarla birlikte anılan bir "dilsizler" (veya "bi-zebânlar") kontenjanı vardı. İşaret dilini kullanarak haber getirip götürmek ve bu dili diğer sa-

raylılara öğretmek padişahın etrafındaki törensel sessizliğe katkıda bulunmak gibi işlevleri ve kan dökülmeden yapılan idamlarda cellatlık etmek gibi ek görevleri olmakla birlikte, doğuştan işitme engelli veya dil öğrenmeden önce sağır olmuş bu insanların saraydaki varlığı muhtemelen cücelerinki ile aynı sebebe dayanır: Her iki grubun da sarayda bulunmaları, hükümdara tanrısallık/Tanrı tarafından seçilmişlik atfedilen monarşik geleneklerde hükümdarın yakın çevresindeki "kusurlu bedenlere" yüklene ge-